

**Практична реалізація
художньо-мовленнєвої діяльності шляхом
створення підручника з образотворчого
мистецтва для дітей з тяжкими порушеннями
мовлення**

Рібиун Юлія Валентинівна,

*доктор філософії в галузі педагогіки, старший науковий співробітник
лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки НАПН України,
дипломований психолог, сертифікований психотерапевт, спеціаліст РейКи*

І ступеня

Художньо-мовленнєвий розвиток учнів як засіб гуманізації освіти

Гуманізація спеціальної шкільної освіти сучасної України передбачає обов'язковий художньо-естетичний розвиток учнів, особливо таких, які мають тяжкі порушення мовлення (ТПМ). Саме образотворче мистецтво через різні форми діяльності ЛОГО-АРТ (термін Ю.В.Рібцун) дає змогу максимально розкрити творчі здібності школярів, удосконалити їх емоційно-почуттєву сферу, сприяє цілісному психомовленнєвому розвитку.

Художньо-мовленнєва діяльність – одна із форм образного пізнання дійсності, що стимулює роботу обох півкуль головного мозку, формує творчий потенціал і

ціннісне ставлення до оточуючого світу, здійснює мовленнєвий, емоційно-духовний та естетично-моральний розвиток, активізує художньо-естетичне сприймання, образне мислення, фантазію, інтуїцію, удосконалює просторову орієнтацію, ручну та дрібну моторику, збагачує емоційно-чуттєвий, мовленнєвий і когнітивний досвід, виховує естетичний смак.

Реалії та перспективи

В освітньому процесі навчального закладу основними учасниками є *вчитель* та *учні*. Від того, наскільки даний процес є науково обґрунтованим, структурованим, організаційно продуманим, залежить

ефективність навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи в цілому. Саме тому науковцями Інституту спеціальної педагогіки НАПН України і розробляються концепції, на основі яких будуються навчальні програми для вчителів, що деталізуються у навчально-методичних посібниках.

Відповідно до авторської *Концепції художньо-мовленнєвого навчання, виховання та розвитку учнів із тяжкими порушеннями мовлення* нами були розроблені навчальні програми з образотворчого мистецтва (підготовчий, 1-4, 5 класи), затверджені МОН України (наказ №750 від 24.06.2014 р.).

На сьогодні нами розробляється навчально-методичний посібник для вчителів з образотворчого мистецтва, а також відповідний підручник і робочий зошит для учнів із тяжкими порушеннями мовлення (*див. схему*).

Творчість, мовлення та мислення на кінчиках пальців

Першокласники з ТПМ не тільки ще не володіють у достатній мірі мовленнєвими засобами спілкування, а й мають недостатній розвиток інших вищих психічних функцій – гнозису, пракису, уваги, мислення, емоцій, волі, уяви. Тільки використання **художньо-мовленнєвої діяльності** дає змогу удосконалити як комунікативний, так і лінгвістичний мовленнєвий компонент школярів (див. схему).

За допомогою художньо-мовленнєвої діяльності учні вчать:

- концентрувати увагу на зображенні, цілісно сприймати його зміст, запам'ятовувати окремі складові, їх просторове розташування;
- порівнювати малюнки за технікою виконання, світловим, колірним рішенням, змістом; аналізувати ілюстрації до художніх творів;
- засвоювати та узагальнювати безпечні способи дій із художніми інструментами та матеріалами;
- прогнозувати створення предметного чи сюжетного зображення;
- синтезувати сформовані навички у власній практичній діяльності;
- застосовувати навички поточного та кінцевого контролю на смисловому, зоровому, слуховому та руховому рівні;
- координувати ручну та дрібну моторику під час створення художніх образів

Основні завдання підручника

Нами розробляється підручник з образотворчого мистецтва, що має на меті *вирішення наступних загальних навчально-виховних і корекційно-розвивальних завдань:*

- обов'язково враховує вікові, психофізичні, у т. ч. й мовленнєві (фонетична, фонематична, лексична, граматична складові, зв'язне мовлення), особливості кожного школяра як в індивідуальних, так і колективних формах роботи з метою подолання порушень відповідно до механізмів їх виникнення та з опорою на найбільш збережені компоненти мовленнєвої і пізнавальної діяльності;
- на основі зображувальної діяльності створює умови для:
 - розвитку художніх здібностей та творчого потенціалу учнів, удосконалення їх мовлення;
 - вільного, самостійного, різнопланового експериментування з художніми матеріалами (білий, кольоровий, тонований папір, картон, природний матеріал, тканина, фарби, глина, пластилін, солоне тісто), інструментами (пензлики, олівці, фломастери, крейдочки, ножиці, стеки, клейстер, клеючий олівець, клей ПВА, тампончики, квачики, штампки, серветки, нитки тощо);
 - попередження появи вторинних відхилень у мовленнєвому (наприклад, невротичної форми заїкання на фоні загального недорозвитку мовлення нез'ясованого генезу) та пізнавальному розвитку;

- розширює художній, мовленнєво-пізнавальний світогляд школярів;
- формує в учнів:
 - уявлення про образотворче мистецтво, його види і жанри, основні поняття і терміни, систему виражальних засобів, ключові орієнтири сприймання та репродукування творів образотворчого мистецтва;
 - стійкий інтерес до образотворчого мистецтва, вміння осмислювати його специфічні особливості;
 - уміння орієнтуватися у завданні, встановлювати логічну послідовність виконання зображення чи виготовлення виробу;
 - практичні навички репродукування художніх образів, оволодіння техніками та матеріалами за умов багаторазового повторення, використання наочності, залучення графічних алгоритмів і схем, на основі навчально-ігрової та практичної діяльності (малювання, аплікація, ліплення, оригамі тощо) з метою творчого пізнання та створення художнього образу;
 - пізнавальну і мовленнєву активність учнів;
- навчає школярів:
 - сприймати і усвідомлювати художньо-образотворчі завдання та передбачати кінцевий результат майбутньої роботи;
 - правильно відображати зміст малюнка та ліплення, узагальнені уявлення про циклічність змін у природі;

– у предметних художніх образах передавати колір, форму, фактуру, пропорції, просторове і взаємне розміщення частин, характерні ознаки об'єктів і явищ навколишнього світу на основі знань, спостережень або

розгляду наочності тощо; у сюжетних образах – статичність і динамічність, змістові зв'язки між об'єктами, просторові відношення між ними;

– дотримуватись композиційної логіки, визначаючи головне та другорядне, аналізуючи та синтезуючи художні образи;

– втілювати у предметних чи сюжетних образах творчий задум, враження від прочитаних (почутих, складених самостійно) на уроках української мови та літератури (читання) творів;

– планувати свою роботу, адекватно оцінювати результати її виконання;

• збагачує зорові, художні, пізнавальні, мовленнєві враження учнів засобом образотворчої діяльності відповідно до завдань психомовленнєвого розвитку школярів;

• органічно поєднує у навчально-виховному та корекційно-розвивальному процесі художнє, естетичне, морально-духовне виховання та систематичне засвоєння

учнями художніх знань, практичних навичок із паралельним розвитком і удосконаленням мовлення;

• активізує зорові уявлення, сенсорний досвід, пізнавальну та мовленнєву діяльність учнів шляхом мотиваційно-ігрової форми уроків;

- творчо інтегрує на уроці різні види діяльності та стимулює до цього учнів шляхом, наприклад, поєднання малювання із ліпленням чи аплікацією, складання зв'язних розповідей за малюнком або їх серією тощо;

- заохочує до:

- відображення учнями в художній формі власних фантазій, переживань, почуттів, думок;

- поступового переходу школярів від наочно-почуттєвих вражень до створення цілісної композиції адекватними образотворчо-виражальними засобами;

- ощадливого використання учнями художніх матеріалів;

- актуалізує словниковий запас школярів із вже вивчених тем і раніше засвоєного навчального матеріалу з інших предметів;

- підтримує особисте творче начало кожного учня, психоемоційне розвантаження школярів шляхом занурення в творчу атмосферу в цілому чи художній образ зокрема;

- удосконалює образотворчі вміння школярів у всіх видах художньої діяльності;

- систематично розвиває в учнів:

- уміння: розуміти єдність форми і колірного вирішення художнього образу; бачити художнє моделювання світу, втілювати його у власних художніх образах; самостійно орфоепічно, лексично та граматично правильно розповідати про створений власноруч малюнок, предмет ліплення, виріб із паперу тощо;

– зв’язне усне мовлення; візуальне та слухове сприймання, спостережливість, окомір, співвіднесеність рухів кисті (кистей) руки (рук) та очей; тактильні та кінестетичні відчуття, моторно-рухову сферу; емоційну та словесно-логічну пам’ять; зорову та слухову увагу; мисленнєві функції та операції, вміння просторового орієнтування, встановлення причинно-наслідкових зв’язків; образну уяву, фантазію; художньо-естетичне сприймання, чуттєво-емоційну сферу, культуру почуттів; самоконтроль у фонетичній, лексичній, граматичній ланці мовлення та продуктивній діяльності;

- виховує бажання та вміння бачити прекрасне в оточуючому світі, емоційно-естетичне відношення до предметів і явищ, естетичний смак, інтерес до художньої творчої діяльності; прагнення до створення власних неповторних виробів; моральні якості особистості учнів, працелюбність, охайність, наполегливість; взаємодопомогу, вміння працювати як самостійно, так і в колективі; прагнення спілкуватися з дорослими та ровесниками, користуючись правильним і чітким зв’язним мовленням.

Підручник для всіх

Створення підручника з образотворчого мистецтва, особливо для першого класу, – надзвичайно складне та відповідальне завдання.

Підручник з образотворчого мистецтва має бути яскравим, цікавим, написаним зрозумілою мовою, з доступним викладом навчального матеріалу як для учня, так і педагога, батьків.

Першокласники із ТПМ ще не вміють читати, тож навчальні завдання повністю озвучує для них учитель, а вдома (з метою закріплення) – батьки. Саме тому ми продумуємо кожне звертання до школяра, намагаємося прописувати його чітко, лаконічно, з використанням знайомих учням лексем.

З метою формування мотиваційної основи освітнього процесу усі навчальні завдання підручника об'єднують два персонажі – дівчинка Веселочка та хлопчик Олівчик.

Отже, тільки підручник, побудований на принципах науковості, системності, комплексності, наочності, доступності, варіативності, інтегративності, індивідуального підходу, урахування симптоматики порушення, як засіб реалізації художньо-мовленнєвої діяльності на уроках образотворчого мистецтва, відіграватиме надзвичайно важливу роль у комплексному подоланні мовленнєвих вад у школярів.

Дякую за увагу!

